

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษากลุ่มแรงงานใน 10 ครัวเรือนภาคเกษตรที่ได้เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ผู้ศึกษามุ่งศึกษากลไกการปรับตัวของแรงงานเมื่อเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และตรวจสอบสมมติฐานที่ว่าเงื่อนไขทางด้านสังคม และทางด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยดึงและปัจจัยผลักดันให้แรงงานเข้าไปทำงานในโรงงาน และแรงงานแต่ละคนมีการปรับตัวที่แตกต่างกัน โดยแบ่งเป็นกลุ่มแรงงานที่มีการปรับตัวสำเร็จ และกลุ่มแรงงานที่มีการปรับตัวไม่สำเร็จ ทั้งนี้ อยู่ภายในเงื่อนไขทางสังคมและทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน โดยปัจจัยที่ทำให้การปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จของแรงงาน คือ ลักษณะของงาน การมีรายได้ การไร้ที่ดินทำกิน การศึกษาต่ำ อายุ และสถานภาพสมรส

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำแนวความคิด ทฤษฎีการกระทำของบุคคล หรือทฤษฎีการกระทำอาสนานิยมของ TALCOTT PARSONS มาใช้อธิบายรูปแบบการปรับตัวของแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม โดยที่แรงงานในฐานะผู้กระทำ (actor) เมื่อภายหลังการเข้าไปทำงานในโรงงานแล้ว ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทั้งทางด้านสังคม และเศรษฐกิจที่ตนประสบอยู่ เพื่อให้ตนเองและครอบครัวสามารถดำรงวิถีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข (goal seeking) โดยมีวิถีการและลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละครอบครัว (alternative means) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ของแรงงานและครัวเรือน (Situation Conditions) โดยที่การตัดสินใจของแรงงานเหล่านี้ อาจจะถูกควบคุมให้อยู่ภายใต้ค่านิยมหรือบรรทัดฐาน และแนวความคิดต่าง ๆ ทางสังคม (norms, values and other ideas) หรืออาจเป็นการกระทำโดยการตัดสินใจที่เสรี ไร้เหตุผลก็ได้ (nonrational)

ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบของการปรับตัวของแรงงานแตกต่างกันในทั้งสองกลุ่มคือ แรงงานที่มีการปรับตัวสำเร็จ และแรงงานที่มีการปรับตัวไม่สำเร็จ โดยมีเงื่อนไขทางด้านสังคม

และเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดรูปแบบการปรับตัวที่ต่างกัน ซึ่งอยู่ภายใต้สถานการณ์ชุมชนที่มีความสัมพันธ์ กันทางสังคมและเศรษฐกิจ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1

ปัจจัยดิ่งและปัจจัยหลักทั้งทางด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ เป็นสาเหตุที่ทำให้แรงงาน 10 คน ในครัวเรือนภาคเกษตร เข้าสู่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ผลการศึกษา พบว่า

ปัจจัยดิ่งด้านเศรษฐกิจ คือการมีรายได้เพิ่มเป็นปัจจัยดิ่งที่สำคัญ จากการศึกษาแรงงาน ใน 10 ครัวเรือนพบว่ารายได้หลักของครอบครัวมีเพียงการทำนา แบ่งข้าวขาย บางครอบครัวมีการทำอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มคือการเพาะเห็ดฟาง หรือพ่อบ้านในบางครอบครัวจะไปหาสัตว์น้ำ ในแม่น้ำบางปะกงมาขาย ซึ่งรายได้เสริม 2 ประการหลัง เป็นรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อเป็นค่าอาหารในแต่ละวันเท่านั้น แรงงานทุกคนล้วนได้ทราบประสบการณ์ของการเข้าทำงานในโรงงาน จากเพื่อนบ้าน ญาติ หรือแรงงานเหล่านี้ที่มาเล่าขานมาชักชวนให้เพื่อน ๆ ญาติ พี่น้องให้ไปสมัครทำงานในโรงงาน ซึ่งการไปทำงานในโรงงานจะทำให้มีรายได้ดี แน่หน่อกว่าการทำนา มีสวัสดิการต่าง ๆ เช่น การประกันสังคมให้มีการรักษาพยาบาลฟรี มีเบี้ยขยัน ถ้าแรงงานขยันขันแข็งในการทำงานไม่ลาหรือขาดงาน มีเสื้อผ้าของบริษัแจกฟรี พร้อมทั้งค่ารถไปกลับในแต่ละวันที่ไปทำงาน มีเงินล่วงเวลาในวันที่ทำงานต่อ ถ้ามีงานมาก รายได้เหล่านี้รวมแล้ว แรงงานจะมีรายได้วันละไม่ต่ำกว่า 65 บาท ในขณะที่ถ้าอยู่บ้านไม่ได้มีงาน มีรายได้ บางคนอาจมีรายได้จากการเพาะเห็ดฟาง ซึ่งเป็นรายได้เพียงเล็กน้อยที่บางวันอาจไม่ได้เงิน เพราะเห็ดที่เพาะไม่ออกดอก จึงไม่สามารถเก็บเห็ดส่งยี่ปัวได้ การมีรายได้จากเพาะเห็ดเป็นเพียงรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อซื้อข้าวสำหรับคนในครอบครัวเท่านั้น ไม่ได้เป็นเงินก้อนจำนวนมาก หรือเห็นเป็นสมบัติให้สามารถหยิบจับได้ เหมือนกับการทำงานในโรงงานเพียง 1 วิชา (15 วัน) จะได้รับเงินเดือนแล้ว อย่างน้อยคนละไม่ต่ำกว่า 1,200-2,500 บาทต่อวิชา

จากสภาพเศรษฐกิจในช่วงก่อนปี 2531 (ก่อนที่แรงงานจะเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม) รายได้จากการทำนาและแบ่งข้าวขาย เป็นรายได้หลักประการเดียวของทุกครัวเรือน ปัญหาของชาวนาในหมู่บ้านนี้มีหลายประการ เช่น ภาวะตลาดข้าวที่ไม่แน่นอน และชาวนาไม่

สามารถเก็บกักข้าวได้ในปริมาณมาก เนื่องจากในหมู่บ้านชาวบ้านมีขุ้งเก็บข้าวขนาดใหญ่เพื่อเก็บกักข้าวไว้เพื่อขายในช่วงที่ข้าวราคาดี ดังนั้นเมื่อถึงหน้าลงในปีถัดมา ต้องรีบขายข้าวเก่าให้หมดไป ไม่ว่าจะได้อะไรก็ตาม ไม่ได้ก็จำเป็นต้องขาย มีบางครอบครัวเช่นในครอบครัวของแรงงานคนที่ 5 ที่มีขุ้งข้าวขนาดกลางเก็บข้าวไว้ได้จำนวนหนึ่ง และครอบครัวของแรงงานคนที่ 7 มีขุ้งเก็บข้าวแต่ไม่มีข้าวในขุ้ง เพราะต้องขายให้หมดเพื่อใช้หนี้ที่มีมาก่อนลงทำนา ในอีก 8 ครอบครัวไม่มีขุ้งข้าวที่บ้าน เพราะพวกเขาทำนาเสร็จจะตวงข้าวขายเลย หรือบางครอบครัวเช่น พ่อของแรงงานคนที่ 4 จะฝากข้าวไว้กับขุ้งของสหกรณ์การเกษตรอำเภอบ้านโนน เป็นต้น ปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศที่มีผลต่อต้นข้าว ปัญหาแมลงลงต้นข้าว ดังนั้น ผู้ศึกษาพบว่าการทำนาของชาวบ้าน จึงเป็นการทำนาไปเป็นปี ๆ เพื่อให้มีข้าวเหลือไว้บริโภคบ้าง โดยไม่ต้องไปซื้อข้าวถุงหรือข้าวกิโลมาบริโภค การทำนาเพื่อใช้หนี้ค่าเช่านา และสุดท้ายอาชีพการทำนาเป็นอาชีพเดียวที่เป็นหลักของครอบครัว ซึ่งทำติดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถ้าไม่ทำนาไม่รู้จะไปทำอาชีพอะไร แรงงานทุกคนล้วนทราบและรับ ปัญหาเหล่านี้ไว้ทั้งหมด และทุกคนต้องการมีอาชีพใหม่ที่ไม่ใช่อาชีพการทำนาที่ไม่คุ้มค่าแรงกาย แรงเหนื่อยยากภายหลังเมื่อได้เงินจากขายข้าว พวกแรงงานต้องการมีรายได้ที่จะทำให้ชีวิตตนเองและคนในครอบครัว มีชีวิตที่ดีกว่าเดิม ไม่ใช่ในแต่ละปีไม่หลุดพ้นจาก "วงจรอุบาทว์" (ผู้ใหญ่บ้านให้คำนี้) ที่ทำนาขายข้าวไม่พอใช้หนี้ หรือไม่มีเหลือเพื่อใช้จ่ายให้ถึงตลอดปี จึงต้องไปกู้ยืมเงินคอกจากนายทุน เมื่อขายข้าวได้ต้องนำเงินไปตัดคอกหรือใช้หนี้คืน เงินที่เหลือเพื่อใช้จ่าย ไม่เพียงพอตลอดทั้งปี จึงต้องเข้าหานายทุนยืมเงินคอกอีกครั้ง ซึ่งวงจรนี้แรงงานทุกคนปรารถนาจะหลุดพ้น

ปัจจัยด้านสังคม มีดังนี้ คือ

1. ลักษณะงานในโรงงานอุตสาหกรรม ผลการศึกษา พบว่า งานในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นงานที่แรงงานมีความต้องการจะไปทำกันมาก และงานในท้องถิ่นเป็นปัจจัยหลักให้ในกรณีของแรงงานคนที่ 1, คนที่ 4, คนที่ 5, คนที่ 6, คนที่ 7 และคนที่ 10 เป็นแรงงานลูกเกษตรกรที่เคยทำนามาก่อนที่จะเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม บางคนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และบางคนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประสบการณ์ จากการเคยทำนา คือ ความลำบากและเหน็ดเหนื่อยเมื่อเริ่มฤดูการทำนา แรงงานเหล่านี้ต้องตื่นเช้ามีคอกไปท้องถิ่นกับพ่อแม่ บางคนโชคดีที่มีที่นาจำนวนน้อย แต่คนโชคไม่ดีคือมีที่ดินมาก ซึ่งเป็นการเช่าเพิ่ม เนื่องจากการที่พ่อแม่ต้องการให้ได้

ข้าวปริมาณมาก เพื่อให้เพียงพอสำหรับการ แบ่งขายและการบริโภคภายในครอบครัว ในช่วง การดำเนินา จะเป็นช่วงเวลาที่แรงงานต้องทำงานหนัก และเหน็ดเหนื่อย เนื่องจากต้องก้ม ๆ แงย ๆ กับการปักดำต้นกล้า และการถอนต้นกล้าในท่ามกลางแสงแดดหรือบางวันที่ทั้งแสงแดดจ้า และฝนตก การทำนาไม่มีเวลาพักแน่นอน จะเริ่ม ทำงานเวลาใด และหยุดเลิกทำเวลาใดไม่มีข้อกำหนดแน่นอน เพราะถ้าไม่เหนื่อยจะไม่หยุดทำ ก็ยังคงหลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดินกันต่อไป เพราะไม่มีใคร เป็นนายใคร ทุกคนเป็นนายตนเองเพราะที่นา เป็นของพวกเขาเอง ถ้าในช่วงเวลาเกี่ยวข้าว ต้องเร่งรีบกับการเกี่ยว เนื่องจากถ้าข้าวที่ออก รวงและสุกเต็มที่จะเอนล้มง่าย จะยากสำหรับการ เกี่ยว และแรงงานเหล่านี้ทุกคนผ่านประสบการณ์ต่างข้าวบวคนัวมื่อ นัวทำ ให้มีผลจดจำกัน ทุกคน ความเหน็ดเหนื่อยที่ต้องก้ม ๆ แงย ๆ ท่ามกลางแสงแดดร้อนและฝนตก ลึนสุดลงไปเมื่อ เกี่ยวข้าวในนาเสร็จลง และทุกคนก็ได้พักผ่อนอยู่ที่บ้าน เงินทองที่จะใช้จ่ายต้องขอจากพ่อแม่ ซึ่ง ต้องเป็นเรื่องจำเป็นจริง ๆ พวกเขาจึงจะขอเงินจากพ่อแม่ เพราะทุกคนทราบดีว่าในแต่ละปี ทำนาขายข้าวแล้วมีเงินเหลือจากหักลบที่สิ้นแล้วจำนวนเท่าไร บางครอบครัว เช่นในกรณี ครอบครัวแรงงานคนที่ 9 และแรงงานคนที่ 6 ที่เมื่อหักลบที่สิ้นแล้ว ไม่มีเงินเหลือเลย ต้องไปกู้ยืม เงินนายทุน หรือญาติมาใช้จ่ายอยู่เสมอ ๆ

ลักษณะงานในโรงงานอุตสาหกรรมทุกแห่ง มีเวลาทำงาน เลิกงานเป็นเวลาแน่นอน กฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ ของโรงงานที่แรงงานทุกคนต้องปฏิบัติตามเหมือนกันทุกคนที่สำคัญอัน เป็นสิ่งดึงดูดให้คนในหมู่บ้านอยากเข้าไปทำงานในโรงงานคือ การได้รับเงินเดือนทุก 15 วัน (1 วัสดุ) ซึ่งรวมทั้งเงินล่วงเวลา เงินเบี้ยขยัน เป็นต้น นอกจากนี้การได้สวมใส่เสื้อผ้าที่เป็นชุด ประจำโรงงาน ทำให้พวกเขาภูมิใจที่มีเสื้อผ้าชุดเครื่องแบบใส่ ในขณะที่เดียวกันทำให้ไม่ต้องหาซื้อ เสื้อผ้าใส่ ไปทำงานให้ยุ่งยากอีกด้วย

ลักษณะงานของแต่ละโรงงานไม่จำเป็นต้องมีความรู้มาก และจบการศึกษาสูง ก็สามารถเข้าไปทำงานได้ แรงงาน 9 คนจบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับเท่านั้น งานที่ใช้ความ ชำนาญกับงานเดิมที่ใช้เวลาเพียง 1-2 วันเพื่อเรียนรู้งาน จากคนงานรุ่นเก่า ๆ ที่เข้ามาทำงาน ก่อน แรงงานบางคนบอกว่าเบื่องาน ช้าช้า แต่ทุกคนก็ยังเลือกที่จะทำงานที่ได้เงินเดือนมากกว่า การให้ทำนา ซึ่งไม่มีเงินใช้จ่ายเป็นของตนเอง

แรงงานอีก 4 คน คือ แรงงานคนที่ 2, คนที่ 3, คนที่ 8, คนที่ 9 เป็นลูก
เกษตรกรเช่นเดียวกัน แต่ไม่ได้ทำมาก่อนจะเข้าไปทำงานโรงงาน แรงงาน 4 คนนี้จบชั้นประถม
ปีที่ 6 3 คน และอีกหนึ่งคนจบชั้น ม.3 คือแรงงานคนที่ 8 แรงงานเหล่านี้เมื่อจบการศึกษาภาค
บังคับได้ เข้าไปทำงานในโรงงานภายหลังการรอกำบัตรประชาชน เป็นเวลา 2 ปี ในช่วงที่รอ
กำบัตรประชาชน พวกเขาจึงอยู่ที่บ้าน ทำงานบ้าน รอกำบัตรไปสมัครงานโรงงานเท่านั้น และ
ผู้ศึกษาได้พบว่า เด็กสาวรุ่นนี้ได้รับการเอาใจใส่จากพ่อแม่ โดยที่พ่อแม่ไม่ต้องการให้ลูกสาวทำนา
เพราะเป็นงานเหนื่อยลำบาก ต้องตากแดดหน้าดำ จึงให้ลูกสาวทำงานบ้านไม่ต้องออกไปท้องนา

ดังนั้น รายได้และงานในโรงงานเป็นงานที่สบายกว่างานในท้องนา จึงเป็นเรื่อง
จริงที่ แรงงานทุกคนได้ทราบกัน และปรารถนาที่จะทำงานในโรงงานมากกว่าการทำนา หรือทำ
งานบริการอื่น ๆ ถึงแม้ว่าบางคนจะพบว่างานในโรงงานอาจเป็นอันตรายต่อร่างกายของเธอ
ด้วยกรณีของนางกัลยาณี หมอกสีปาน แรงงานหม้ายวัย 32 ปี ได้เข้าทำงานในโรงงานนี้เป็น
เวลา 4 ปีแล้ว เป็นโรงงานผลิตรองเท้ากีฬาส่งต่างประเทศ หน้าที่ของเธอคือ ตัดกาวที่ไหม
ในรองเท้ากีฬา เธอเคยคิดว่ากลิ่นกาวจะทำให้สุขภาพของเธอแย่ลงทุกวัน แต่เธอยังคงต้องอดทน
ต่อกลิ่นเหม็นของ กาวต่อไป ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าสุขภาพของเธอจะต้องไม่ดีจากกลิ่นเหม็นของกาวนั้น
เพราะถ้าเธอไม่ ทำงานครอบครัวของเธอจะต้องเดือดร้อน เพราะเธอเป็นหลักในการหาเงิน
เข้าครอบครัว ทางเลือกที่จะให้กลับไปทำนา เธอคงไม่ทำเพราะทำนาไม่มีเงินที่จะทำให้สมาชิก
ในครอบครัว ลูก น้อง แม่ พ่อ ของเธอมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นไปได้มากกว่าการที่ทำงาน และมี
เงินเดือน และถ้าหากเธอจะไปสมัครงานโรงงานใหม่ เธอก็ไม่กล้าตัดสินใจทำเช่นนั้น เนื่องจาก
ข้อจำกัดของอายุ และที่สำคัญรายได้ที่จะไปเริ่มทำงานในโรงงานใหม่ ต้องมาเริ่มต้นที่ค่าจ้างชั้น
ต่ำก่อน และเธอมีอายุมากแล้ว โรงงานใหม่อาจไม่รับเข้าทำงาน นั่นคือ เหตุผลของการเลือก
ที่จะทำงานในโรงงานเดิม

2. การได้รับการยกย่องนับถือ ผลการศึกษาพบว่า แรงงานทุกคน 10 กรณี
ศึกษา ต้องการเปลี่ยนอาชีพตนเองไปเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากการจะได้มี
รายได้แล้ว การได้รับการยกย่องนับถือให้เกียรติจากชาวบ้านในหมู่บ้าน ก็เป็นสิ่งที่แรงงานต้อง
การทุกคน ดังคำกล่าวโบราณที่ว่า "มีเงินก็นับว่าน้อง มีทองก็นับว่าพี่" ยังพบเห็นได้ในสังคม
หมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ในขณะนี้ จากแรงงาน 10 คน ที่มีรายได้จากการไปทำงานใน

โรงงานอุตสาหกรรม ได้กลับกลายเป็นผู้ที่หารายได้เป็นหลักให้ครอบครัว เนื่องจากการมีรายได้แน่นอนทุกเดือน การมีเงินใช้จ่ายง่ายในครอบครัว ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถเลือกหาซื้ออาหารเพื่อบริโภค โดยแต่ละคนคิดว่าอาหารดี ๆ จากการซื้ออาหารสำเร็จจากตลาดหรือพวกเนื้อสัตว์ ผลไม้ ที่พวกเธอและครอบครัวไม่สามารถหามาบริโภคได้จากในอดีต แต่ในปัจจุบันการมีเงินทำให้ชีวิตมีทางเลือกเพื่อ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งการอุปโภค และบริโภค สิ่งอำนวยความสะดวกให้แกชีวิตได้ เมื่อแรงงานมีรายได้ส่วนหนึ่ง สามารถทำให้ครอบครัวปลอดภัยได้ และมีหนี้สินลดน้อยลง ดังนั้นความต้องการที่เป็นจุดมุ่งหมายของแรงงาน 10 คน ที่ต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้านกลายเป็นแรงงานในโรงงานเพื่อหารายได้ และนั่นคือ สิ่งที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ได้รับการยกย่องนับถือ และเป็นครอบครัวที่ปลอดภัยสิ้น คนอื่น ๆ ในหมู่บ้านจะยกย่องนับถือให้ครอบครัวที่มีฐานะดีขึ้นจากการมี รายได้ของลูกออกไปทำงานโรงงาน ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ดังนั้นการเป็นแรงงานในโรงงานที่หารายได้แน่นอนได้ทำให้ครอบครัวของแรงงานมีฐานะมั่นคงในสายตาของชาวบ้าน ตราบใดที่มีลูกมีรายได้จากการไปเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจ มีดังนี้ คือ

1. สภาพการถือครองที่ดิน ผลการศึกษา พบว่า การถือครองที่ดิน ทั้งการเป็นเจ้าของและการเช่าที่ทำนาของแรงงานใน 10 ครัวเรือน เป็นปัจจัยผลักดันให้แรงงานทั้ง 3 กลุ่มเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม (การครอบครอง การเช่า แสดงในตารางที่ 9) แรงงานในกลุ่มที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต่างก็เข้าไปทำงานในโรงงานเพื่อหารายได้ให้ครัวเรือน เช่นเดียวกับแรงงานในครัวเรือนที่ต้องเช่าที่ดินทำนา รวมถึงแรงงานในครัวเรือนที่ต้องเช่าที่ดินเพิ่มด้วย ที่ต้องเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

2. สภาพตลาดข้าวไม่แน่นอน ผลการศึกษา พบว่า

ครัวเรือน 10 ครัวเรือนของแรงงานทุกคน ต้องเผชิญกับปัญหาตลาดราคาข้าวไม่แน่นอนและการผูกขาดการซื้อขายของ 2 นายทุนรายใหญ่ที่มารับซื้อข้าวจากชาวบ้าน ปัญหานี้ทำให้เกษตรกรพ่อแม่ต้องนั่งกลุ้มใจกับการทำนา แล้วขายข้าวไม่ได้ตามราคาที่รัฐบาลประกาศ เพราะขีดจำกัดที่ต้องยอมรับการขายให้พ่อค้าเพียง 2 คน นั้นเพราะมีความผูกพันระหว่างพวกเขา คือ

การเป็นหนี้สิน การเช่าที่ทำนา การซื้อสินค้าก่อนเช่น น้ำมัน ปุ๋ย สารเคมี ของกินของใช้ต่าง ๆ เมื่อจะขายข้าวต้องขายให้นายทุน 2 คนนี้เท่านั้น และราคาขายต้องตกลงตามที่นายทุน พ่อค้า 2 คนนี้กำหนดเท่านั้น พวกชาวบ้านผู้ผลิตไม่สามารถต่อรองอะไรได้ เป็นความลำบากที่พวกเขาเผชิญ และเป็นสิ่งผลักดันให้ลูก ๆ ชาวนาเหล่านี้ ดันรนเข้าไปทำงานในโรงงาน เนื่องจากการไปทำงานในโรงงานจะมีรายได้ที่แน่นอน ชัดเจนกว่าการทำงานที่มีราคาและตลาดข้าวไม่แน่นอน

3. ความต้องการแรงงานภาคเกษตรลดลง ผลการศึกษา พบว่า สภาพการทำงานที่ ต้องอาศัยแรงงานของสมาชิกในครัวเรือน เป็นแรงงานหลักในการทำนาเป็นเรื่องที่แต่ละครัวเรือน ยังคงต้องการอยู่ เหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา เมื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มีเข้ามาถึงหมู่บ้าน เช่น การขายควาย วัว เพื่อซื้อรถไถเดินตาม มาไถนาแทนควาย วัว ทำให้เป็นการลดภาระการมี แรงงานทำงานในท้องนาได้มาก แต่แรงงานคนเพื่อปักดำ ถอนต้นกล้าข้าว และเพื่อการเกี่ยวข้าว ยังคงต้องใช้แรงงานคนที่เป็นสมาชิกในครัวเรือนอยู่ ในช่วงเวลา 10 กว่าปีมานี้ การใช้รถไถ ตู เพื่อตีข้าวที่เกี่ยวข้องมาได้แทนแรงงานคน ในอดีตต้องใช้ควาย วัว ลากไม้ตีข้าว โดยต้องมีคนจูง จึง เลิกการตีข้าวโดยใช้คน วัว ควาย ลากไม้ตีข้าว แต่หันมาใช้รถตีตุ้แทน เนื่องจากความรวดเร็ว และสะดวกกว่าการใช้คน วัว ควาย ตีข้าว โดยสภาพการทำงานในหมู่บ้านที่มี เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น รถไถ รถตีตุ้ ทำให้ต้องการแรงงานคนน้อยลง จากข้อมูลการศึกษาในหมู่บ้าน ความต้องการ แรงงานที่จะทำนาลดลง ทั้งจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่าง ๆ มีส่วนทำให้แรงงานสมาชิกใน ครัวเรือนออกไปทำงานในโรงงาน เมื่อมีการรับทราบข่าวการรับสมัครคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ก่อนปี พ.ศ. 2531 แนวโน้มความต้องการแรงงานเพื่อทำนาลดน้อยลง เพราะมี เทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้าถึงหมู่บ้าน แต่เมื่อมีงานในโรงงานสภาพความต้องการแรงงานเพื่อทำนา ก็ยิ่งลดน้อยลง เพราะพ่อแม่จะลดปริมาณการทำนาลง เพราะลูก ๆ ไปทำงานนอกหมู่บ้านทั้งหมด พ่อแม่คาดหวังให้ลูกไปทำงานในโรงงานได้รับเงินเดือนมากกว่า ลา ขาดงานมาทำนา อาจกล่าว ได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา การที่แต่ละครัวเรือน มีลูกออกไปทำงานในโรงงานทั้งหมด จึงเป็นสาเหตุให้พ่อแม่ต้องลดการทำนาเอง ครอบครัวที่เคยเช่าที่เพิ่มก็ได้ตัดสินใจจะคืนที่นาที่เช่า กับนายทุน เจ้าของที่ดิน ในอนาคตการทำนาในหมู่บ้านจะทำเพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น

ปัจจัยผลักด้านสังคม คือ

1. ค่านิยมของแรงงาน-พ่อแม่ต่ออาชีพการทำงานและลักษณะงานในท้องถิ่น

ผลการศึกษาพบว่า แรงงานในแต่ละครัวเรือน มีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพลดน้อยลง ในขณะที่บางคนไม่มีส่วนร่วมเลย เนื่องจากค่านิยมต่ออาชีพการทำงานของพ่อแม่ที่เปลี่ยนไป คือ อาชีพการทำงานเป็น อาชีพที่มีความยากลำบาก ต้องตากแดดตากฝน เมื่อลงทุนไปกับการทำงานแล้ว ไม่คุ้มกับการลงทุน เพราะราคาข้าวไม่แน่นอน ปัญหาอุปสรรคจากภัยธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม แมลง ทำลายต้นข้าว และปัญหาพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อข้าวอีก การทำงานของพวกพ่อแม่ไม่ขาดทุนแต่ไม่ได้กำไร พ่อแม่บางคนอยากเปลี่ยนอาชีพจึงมีการตั้งหน้าเลี้ยงกุ้งกุลาดำบ้าง แต่เพราะพวกเขาไม่กล้าเสี่ยงที่จะไปทำอาชีพอื่น ความคุ้นเคยและเป็นอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ การทำงานของพ่อแม่จึงมีต่อไป และพ่อแม่เห็นว่าจากการที่ลูกเข้าทำงานในโรงงาน ชีวิตมีความสุขสบายขึ้นมาก ส่วนทัศนคติของลูก ๆ ต่ออาชีพการทำงานนั้น พวกเขามีความคิดเห็นว่า รายได้ดีกว่าที่เคยเห็นพ่อแม่ได้รับจากการทำนา ดังนั้นทัศนคติและค่านิยมของการทำงานจึงมีส่วนทำให้ลูก ๆ เข้าไปทำงานโรงงานทั้งหมด การศึกษา เรื่องทัศนคติและค่านิยมต่ออาชีพการทำงานของหมู่บ้านนี้ เหมือนกับการศึกษาของ สนิท สมัครการ (2516) ซึ่งได้ทำการวิจัย เรื่องการตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนาไทย และการวิจัยของ ปรีชา เพื่อกคเชนทร์ (2528) ที่ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนา อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ที่พ่อแม่ส่วนมากมีความต้องการให้บุตรหลานเปลี่ยนอาชีพเลิกทำนา เพื่อออกไปหารายได้เข้าครอบครัว เนื่องจากการทำนาเป็นรายได้ที่ไม่พอค่าใช้จ่ายในครอบครัว

สำหรับปัจจัยผลักด้านสังคมที่ไม่ได้เป็นไปตามที่ตั้งสมมติฐานคือการศึกษา โดยมีสมมติฐานคือ การศึกษาจะเป็นปัจจัยผลักให้แรงงานเข้าไปทำงานในโรงงาน เพราะเมื่อคนมีการศึกษาจะสามารถรับรู้ข่าวสารต่างๆ จากหนังสือพิมพ์ จากโทรทัศน์ ความก้าวหน้า การรับสมัครงาน การได้รับผลประโยชน์ การศึกษาจะทำให้แรงงานมีความคิดที่จะใช้ความรู้ไปประกอบอาชีพทำงานได้ให้เหมาะสมกับที่เล่าเรียนมา ผลการศึกษาในกลุ่มแรงงาน 10 คน พบว่า การศึกษาภาคบังคับเป็นความรู้พื้นฐานที่แรงงาน 9 คน ได้รับและใช้เป็นคุณสมบัติการเข้าสมัครทำงานในโรงงาน ส่วนแรงงานอีก 1 คน จบการศึกษาชั้น ม.3 ซึ่งได้เปรียบแรงงานคนอื่น ๆ คือสมัครเข้าทำงานพร้อมแรงงานที่จบชั้นประถมปีที่ 6 แต่ได้เงินเดือนเท่ากับแรงงานที่จบชั้น

ประถมปีที่ 4 ซึ่งเข้าทำงานมานานเกิน 6 เดือน การศึกษาไม่ได้เป็นปัจจัยหลักโดยตรง แต่เป็น โดยทางอ้อมเท่านั้น ให้แรงงานเข้าไปทำงานในโรงงาน เพราะแรงงาน ส่วนใหญ่จบการศึกษา เพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และที่ 6 เท่านั้น โรงงานในพื้นที่อำเภอบางปะกงใน ปัจจุบันส่วนใหญ่ ทุกโรงงานจะรับแรงงานที่จบชั้น ป.6 แต่เมื่อ 4 ปีก่อนโรงงานจะกำหนดคุณสมบัติการศึกษาขั้นต่ำ คือประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้น และเนื่องจากทักษะการทำงานในโรงงาน ต้องการให้แรงงานมีความ คำนึงเคยกับงานเดิม ทำให้แรงงานสามารถทำงานนั้นได้โดยไม่ต้องอาศัยความรู้มากก็สามารถทำได้

สมมติฐานที่ 2

ทัศนะของผู้นำ 5 ท่านในฐานะผู้ให้ข้อมูล (key Informants) การปรับตัวสำเร็จ คือ การเพิ่มรายได้ การเลื่อนฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วนการปรับตัวไม่สำเร็จคือ การ สูญเสียที่ดิน และการเป็นหนี้เพิ่ม

ผลการศึกษา พบว่า การปรับตัวสำเร็จ แรงงานที่มีการปรับตัวได้สำเร็จ 6 คน มีลักษณะดังนี้คือ

1. การเพิ่มรายได้
2. ภาวะหนี้สินลดลง
3. ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น
4. สถานภาพการสมรส

การปรับตัวไม่สำเร็จ แรงงานที่มีการปรับตัวไม่สำเร็จ 4 คน มีลักษณะ ดังนี้คือ

1. ภาวะหนี้สิน (เพิ่ม)
2. การเช่าที่ดิน
3. สถานภาพการสมรส

ผลการศึกษาดังกล่าว ทำให้พบว่า ทัศนะการมองว่าแรงงาน 10 คน มี การปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จ มีลักษณะอย่างไร และทัศนะของผู้นำในฐานะของผู้ให้ข้อมูล ไม่ตรงกับทัศนะของการศึกษาที่ผู้ศึกษาได้ค้นพบจริงในหมู่บ้าน

สมมติฐานที่ 3

ปัจจัยที่ทำให้แรงงานปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จคือ ลักษณะงาน การมีรายได้ การไร้ที่ดิน การศึกษาต่ำ อายุ สถานภาพการสมรส

ผลการศึกษา พบว่า เมื่อแรงงาน 10 คน เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ในเขตอำเภอบางปะกง และเขตอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา แรงงานและพ่อแม่ในครัวเรือน 10 ครัวเรือน ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางสังคมและทางเศรษฐกิจในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น พวกเขามีการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตให้อยู่ได้ มีความสุข และปกติสุข โดยมีเงื่อนไขสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยทำให้แรงงาน 10 คน ปรับตัวได้ สำเร็จ และไม่สำเร็จ

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้แรงงานปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จคือ การไร้ที่ดินทำกิน สถานภาพการสมรส และการมีรายได้

ปัจจัยการไร้ที่ดินทำกิน การครอบครองที่ดินเป็นของตนเองในครัวเรือน ทำให้เป็น ปัจจัยของการปรับตัวได้สำเร็จ โดยที่ต้องทำนา แล้วขายข้าวเพื่อส่งชำระหนี้ หรือการชำระหนี้ โดยการตวงข้าวให้เจ้าหนี้ เพื่อเป็นค่าเช่านา ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้แรงงานและพ่อแม่ในครัวเรือนที่ ปรับตัวได้สำเร็จ มีอิสระไม่ต้องเป็นลูกหนี้ค่าเช่านา กับนายทุนเจ้าของที่นา กรณีแรงงานที่ต้อง เช่าที่ทำกิน ดังเช่นในกรณีแรงงานคนที่ 1 คนที่ 3 และแรงงานคนที่ 6 ที่ต้องจ่ายค่าเช่านา และ มีหนี้สินอยู่กับนายทุนเจ้าของที่นา โดยการกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายก่อนที่จะทำนาได้ผลผลิตข้าว และ สามารถขาย ตวงข้าวคืนเป็นการชำระหนี้คือ กลุ่มแรงงานที่ปรับตัวไม่สำเร็จ

ปัจจัยด้านสถานภาพการสมรส จากการศึกษาได้พบว่า สถานภาพการสมรส ต้องมี ความสัมพันธ์กับขนาดจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของแรงงาน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ แรงงานต้องรับผิดชอบ เป็นปัจจัยรวมที่ทำให้แรงงานปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จ การมีสมาชิก ในครอบครัวหลายคน และลักษณะครอบครัวแบบขยาย มีส่วนสัมพันธ์กับรายได้ โดยไม่ สมดุลย์กับ รายจ่าย การมีสมาชิกในครอบครัวหลายคนและเป็นครอบครัวขยาย พบว่ารายจ่ายใน ครอบครัว จะมีมากกว่ารายได้รับเข้าครอบครัว และมีการแบ่งกระจายรายได้ในหลาย ๆ ส่วน เนื่องจาก

การเป็นครอบครัวขยาย ซึ่งกรณีนี้พบในกรณีครอบครัวของแรงงานคนที่ 7 และคนที่ 8 การเป็นโสด และการเป็นผู้ที่แต่งงานแล้วของแรงงาน 10 คน มีส่วนทำให้แรงงานสามารถทำงานหารายได้อย่างเต็มที่เพราะการเป็นโสด มีความอิสระในการทำงานได้เต็มที่ เมื่อถึงช่วงงานในโรงงานมาก จะสามารถอยู่ทำงานล่วงเวลาได้ โดยไม่ต้องเป็นช่วงกังวลครอบครัว คือ ลูก ๆ และสามีที่บ้าน เพราะการเป็นแม่บ้านต้องรีบกลับมาคอยดูแลลูก สามี ภาระการเป็นแม่บ้านไม่อิสระเท่ากับแรงงานที่เป็นโสด รวมถึงการมีรายได้ไม่ต้องแบ่งรายได้เป็นหลายส่วน แรงงานสาวโสดรายได้จะให้พ่อแม่มากกว่าการเก็บไว้ที่ตนเอง แต่บรรดาแรงงานที่มีครอบครัวต้องมีภาระทั้งครอบครัวตนเอง รายได้ที่เป็นเงินเดือนมีไม่มาก ถ้าแบ่งให้พ่อแม่จะไม่มีเหลือสำหรับตนเองและครอบครัว ซึ่งเป็นธรรมดาที่รายได้ที่เข้าครอบครัวไม่พอใช้จ่าย หรือแม้แต่จะใช้ชำระค่าน้ำค่าน้ำไฟที่ยังคงมีอยู่ให้หมดหรือลดลงไปได้ แตกต่างจากแรงงานที่เป็นโสด จะสามารถเก็บรวบรวมเงินเพื่อให้พ่อแม่ได้ใช้จ่าย และทำให้น้ำค่าน้ำไฟลดลงหรือหมดไปได้

ปัจจัยด้านการมีรายได้ จากการศึกษาพบว่า รายได้ของแรงงาน 10 คน มีอัตราค่าจ้างที่ใกล้เคียงกัน รายได้ที่ได้รับของแรงงานต้องสัมพันธ์กับรายจ่าย ภาวะหนี้สินของแรงงานแต่ละคน ถ้ารายได้นั้นมีจำนวนหนึ่ง แต่มีรายจ่ายมากทำให้เกิดหนี้สินที่ต้องชำระ นั่นคือ ปัจจัยของการทำให้แรงงานปรับตัวได้สำเร็จหรือไม่สำเร็จ ส่วนปัจจัยที่ไม่ได้มีส่วนทำให้แรงงานปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จ มีดังนี้ คือ

ปัจจัยด้านการศึกษาต่ำ ยังไม่ใช่ปัจจัยที่มีส่วนทำให้แรงงานปรับตัวสำเร็จ และปรับตัวไม่สำเร็จ เนื่องจากความแตกต่างของระดับการศึกษาของแรงงาน 10 คน ไม่ได้แตกต่างกันเลย แรงงาน 10 คน จบการศึกษาในภาคบังคับ (ประถมปีที่ 4-ประถมปีที่ 6) จำนวน 9 คน ส่วนแรงงานอีกหนึ่งคน คือ แรงงานคนที่ 9 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) ซึ่งได้เข้าทำงานในโรงงานได้ยังไม่ถึง 1 ปี แต่ได้รับเงินเดือนเท่ากับแรงงานที่เข้าไปทำงานในระยะเวลานานกว่า การศึกษาจึงไม่ใช่ปัจจัยที่เด่นชัด แต่ควรจะเป็นระยะเวลาของการทำงานที่นานกว่าจะทำให้มีรายได้มากกว่า และทำให้สามารถมีรายได้เข้าครอบครัวเป็นปัจจัยที่ทำให้ฐานะชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยของการปรับตัวได้สำเร็จ เป็นต้น

ปัจจัยด้านลักษณะงานและอายุของแรงงาน ไม่ใช่ปัจจัยที่ทำให้แรงงานทั้ง 10 คน มีการปรับตัวได้สำเร็จและไม่สำเร็จ ทั้งนี้ เนื่องจากในช่วงเวลาที่ผู้ศึกษาทำการศึกษาเรื่องนี้ เวลาของการเข้าไปทำงานของแรงงานคนที่ทำงานมานานที่สุด และแรงงานคนที่เพิ่งเริ่มเข้าทำงาน ไม่ได้แตกต่างกันมากนักไป จึงยังไม่สามารถเป็นปัจจัยที่ชี้ชัดลงไปได้ว่า ทำให้แรงงานปรับตัวได้สำเร็จและไม่สำเร็จ สำหรับอายุของแรงงานแต่ละคนไม่ได้ เป็นปัจจัยทำให้มีการปรับตัวได้ต่างกัน

การศึกษาสถานการณ์ต่าง ๆ ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ภายหลังจากที่แรงงานเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ดังกล่าวรอบข้างแรงงาน ซึ่งได้มีส่วนการปรับตัวของแรงงาน ทั้งในการปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จ สถานการณ์เหล่านี้ กำลังเปลี่ยนแปลงและแรงงานต้องปรับตัวเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข เพื่อให้มีชีวิตความมีความสุข ความเป็นอยู่ที่ดีตามที่พวกเขาตั้งจุดมุ่งหมายไว้ สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีผลต่อพ่อแม่ในครัวเรือนของแรงงาน ซึ่งพ่อแม่ต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข เช่นเดียวกับลูก ๆ ที่เป็นแรงงาน สภาพชีวิตของพวกเขา เริ่มมีลักษณะคล้ายชีวิตคนในเมือง ในขณะที่เดียวกันด้านการดำรงชีวิต พวกเขาเปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากขึ้นด้วย ทำให้วิถีชีวิต การดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยมากขึ้น พบได้จาก อุปกรณ์อำนวยความสะดวกที่มีอยู่ในแต่ละครัวเรือนของแรงงาน ซึ่งเป็นผลโดยอ้อมจากการที่มีสมาชิก ในครัวเรือนออกไปทำงาน ในโรงงาน เนื่องจากอำนาจการซื้อของแรงงานและสมาชิกในแต่ละครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไป พวกเขาเชื่อว่าชีวิตที่เปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านอาชีพ รายได้ และความสะดวกสบายที่ได้รับนั้น เนื่องมาจากการมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในเขตอำเภอบางปะกง และอำเภอเมือง ในปัจจุบันสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นคือ พ่อแม่ของแรงงานหลายครอบครัวทำนาลดน้อยลง

สภาพทางด้านสังคม

ในอดีตการไม่ได้ออกไปทำงานต่างถิ่นนอกฤดูการทำนา การทำงานของคนวัยแรงงานทำให้หนุ่มสาวมีเวลาได้อยู่ใกล้ชิดครอบครัวมาก แต่ว่าการเข้าไปทำงานในโรงงานเป็นงานที่จำกัดเวลา ซึ่งบางครั้งแรงงานจำเป็นต้องทำงานล่วงเวลา จึงทำให้ความผูกพันในระบบเครือญาติทั้งในและนอกครอบครัวลดลงไปด้วย นอกจากนี้แรงงานเริ่มมีการคบเพื่อนต่างหมู่บ้าน ทำให้ภาวะการแต่งงานของคนในหมู่บ้านเปลี่ยนไป แรงงานในหมู่บ้านมีการแต่งงานกับคนต่างหมู่บ้านมากขึ้น

และแนวโน้มว่าการแต่งงาน จะช้าลง เนื่องจากแรงงานมีภาระในการทำงาน และไม่มีเวลาได้พบปะพูดคุยกันระหว่างชาย-หญิงเช่น กรณีแรงงานหลายคนที่ทำให้เหตุผลนี้ และหญิงสาวที่หย่าร้างกับสามี ต้องแบกภาระเลี้ยงดูลูก แต่พวกเขายืนยันในความแข็งแกร่งของชีวิต และดีใจว่ายังมีงานทำ มีรายได้ที่สามารถเลี้ยงดูตนเองและพ่อแม่จากรายได้ของการทำงานในโรงงานนั่นเอง นอกจากนี้แล้วพบว่าสภาพบทบาทของสตรีในสังคมหมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนไป บทบาทของสตรีมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะในปัจจุบันผู้หญิงเป็นแรงงานสำคัญของครอบครัวที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น ประกอบกับโรงงานส่วนใหญ่จะรับคนงานผู้หญิง เพราะงานเป็นงานละเอียดต้องใช้ความอดทนและความปราณีต เช่น งานประกอบชิ้นส่วนในเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ งานประเภทเสื้อผ้าหรืองานประกอบ ชิ้นส่วนในรองเท้ากีฬา เป็นต้น บทบาทที่เปลี่ยนไปของแรงงานสตรีคือ การทำงานในโรงงานเป็นการ จำกัดเวลาในครอบครัวของพวกเขอ เด็กสาวที่ทำงานในโรงงานไม่ได้มีเวลาช่วยงานบ้าน เพราะต้องไปทำงานตั้งแต่เช้าและกลับบ้านในตอนเย็น

นอกจากนี้แล้ว บทบาทของพ่อแม่ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากบทบาทที่อบรมสั่งสอนว่ากล่าว ตักเตือนลูก ๆ ได้ให้อยู่ในโอวาท บทบาทการสั่งสอนที่เริ่มต้นที่บ้านโดยพ่อแม่ลดน้อยลงไป เพราะลูก ๆ จะไม่เชื่อฟังพ่อแม่เช่นที่เคยเป็น ในขณะที่เด็วกันพ่อแม่ยังเกิดความรู้สึกเกรงใจและไม่กล้าจะตักเตือนลูก ๆ ถ้าลูกประพฤติตัวออกนอกทางที่ดีในสายตาของพ่อแม่ ดังในกรณีแรงงาน คนที่ 3 เนื่องจากการที่ลูกเป็นแรงงานหลักในการหาเงินเข้าครอบครัว ทำให้บทบาทของลูกอยู่เหนือพ่อแม่ และการตัดสินใจในปัญหาเรื่องเงินทอง การตัดสินใจประกอบอาชีพเสริมเช่น การเลี้ยงกึ่งกุลาดำ ลูกจะเป็นผู้ตัดสินใจและมีผลทำให้ผิดพลาดขาดทุนได้ เพราะลูกไม่ได้อยู่ทำการเลี้ยงกึ่งเอง แต่ต้องออกไปทำงานโรงงาน เช่น กรณีแรงงานคนที่ 6 ซึ่งครอบครัวมีการเลี้ยงกึ่งโดยน้องชายดูแล และต้องประสบปัญหาขาดทุน

การศึกษาในครั้งนี้ พบว่าทัศนคติและค่านิยมของแรงงานและพ่อแม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งค่านิยมที่มีต่อการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตแรงงานในหมู่บ้าน มีความต้องการที่จะเข้าไปทำงานในโรงงานมากกว่าการทำนา หรือทำงานบริการอื่น ๆ เช่น งานบ้าน ตามร้านค้า หรือตามบ้าน อีกทั้งค่านิยมของการทำงานในโรงงานของแรงงานในหมู่บ้านนี้ อยู่ภายใต้การสนับสนุนของพ่อแม่ ซึ่งมีความเชื่อว่างานโรงงานเป็นงานที่เงินดี แ่่นนอน และงานสบาย มีวันหยุดแน่นอน และได้รับสวัสดิการ ประกันสังคม ส่วนคนสูงอายุในหมู่บ้านกลับมีทัศนคติว่าการทำงานใน

โรงงานเป็นการทำให้เด็กรุ่นลูกหลานไม่รู้จักญาติพี่น้อง และไม่มีเวลาสำหรับกิจกรรมงานบุญ งาน ประเพณี ในหมู่บ้านเหมือนเมื่อก่อน

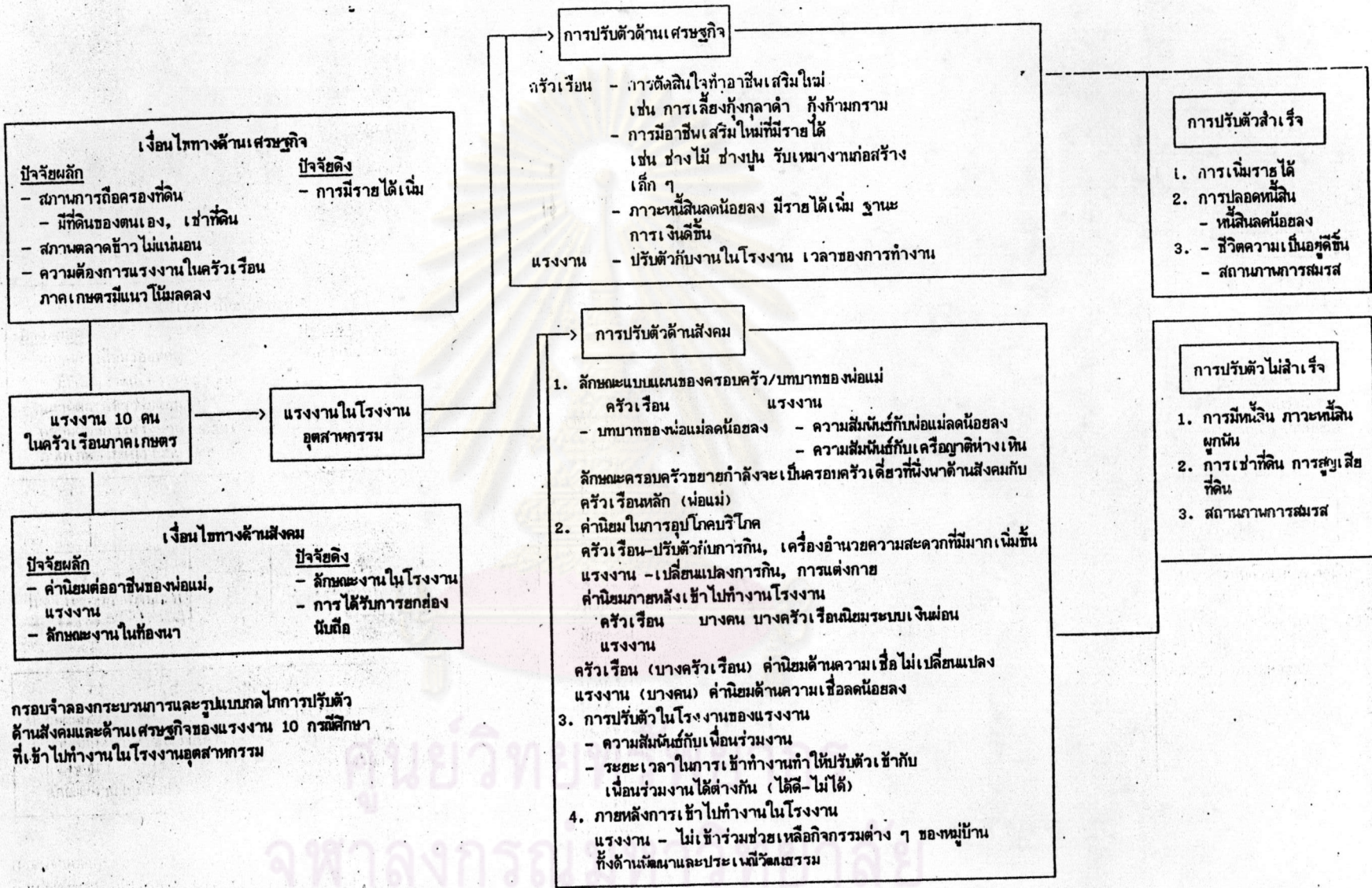
ในปัจจุบันสภาพลักษณะครอบครัวของแรงงานทั้ง 10 คน กำลังจะมีลักษณะเป็นครอบครัว เดี่ยวที่ยังคงมีความสัมพันธ์กันทางสังคม กับครอบครัวหลักของพ่อแม่อยู่ พบได้จากการที่ลูกซึ่งต้อง ออกไปทำงานในโรงงาน มีลูกเล็ก ๆ ที่ต้องมีคนคอยดูแล ต้องนำลูกมาให้พ่อแม่ช่วยเลี้ยงตลอด ทั้งวัน ในขณะที่เดียวกันพ่อแม่และลูก ๆ (แรงงาน) ต้องดูแลกันยามเจ็บป่วย หรือแม้แต่การให้การ ช่วยเหลือทุก ๆ เรื่องที่ลูกมาขอจากพ่อแม่ แต่ในขณะที่เดียวกันลักษณะครอบครัวแบบชยายยังคงมีอยู่ เพราะการแยกครอบครัวออกจากครอบครัวหลักของพ่อแม่เป็นเรื่องใหญ่ เนื่องจากการไม่มีที่ดิน หรือมีจำนวนไม่มาก และปัจจัยด้านเงินในการปลูกสร้างบ้านใหม่ ซึ่งเมื่อผู้ศึกษาได้ศึกษาด้านการ ปรับตัว ด้านการปลูกสร้างบ้านเรือนของแรงงานแล้ว พบว่าการมีบ้านใหม่เป็นเพียงความคิด ความวาดฝันไว้เท่านั้น เพราะพวกเขาไม่มีเงินเดือนยังไม่เหลือเก็บมากพอที่จะสร้างบ้านใหม่ ซึ่ง ต้องเป็นบ้านที่มุงหลังคากระเบื้อง เป็นบ้านสูงที่มีลมโกรกพัดผ่านได้ถุนบ้าน และมีห้องน้ำ ห้องส้วม ที่เป็นสัดส่วน ซึ่งทำให้สมาชิกในครอบครัวสะดวกสบายขึ้น นอกจากความสะดวกสบายดังกล่าวนี้ ซึ่งเป็นเพียงความคาดหวัง แต่ความสะดวกสบายที่แรงงาน 10 คน สามารถจัดหาให้พ่อแม่และคน ในครอบครัวได้ คือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น เต่าแก๊ส หม้อหุงข้าว ไฟฟ้า พัดลม ตู้เย็น รถจักรยานยนต์ ฯลฯ ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ ทั้งแรงงานและพ่อแม่ คนในครอบครัวต่างก็พึงพอใจกับชีวิตที่สะดวกและมีความสุขเป็นอยู่ดีขึ้น

นั้นรวมไปถึงการกินของพ่อแม่ แรงงานในทุกครัวเรือนมีลักษณะเป็นการบริโภคนิยมมาก ขึ้นในกลุ่มลูก ๆ แต่พ่อแม่บางคนยังคงมีการกินที่เป็นแบบดั้งเดิมที่เคยเป็นมา พ่อแม่คือกลุ่มที่ค่อย ๆ ปรับตัวกับการกิน ที่ลูกนำการเปลี่ยนแปลงมาให้ นั่นคือ รูปแบบการกินอาหารถูกลำเร็จ พ่อแม่ไม่ นิยมรสชาติของอาหารถูกลำเร็จ แต่ต้องจำเป็นยอมรับการกินอาหารถูกลำเร็จ เพราะลูก ๆ คือผู้หา รายได้และหาซื้ออาหารกลับบ้าน การยอมรับอาหารถูกลำเร็จรูปนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการลดน้อยลงไป ของสัตว์น้ำในแม่น้ำหรือลำคลอง และพ่อหรือลูกชายในแต่ละครอบครัว ไม่สามารถออกหาสัตว์น้ำ ได้อีก เพราะการต้องออกไปเป็นแรงงานกรรมกรงานก่อสร้างในเมือง

การรักษาพยาบาลแผนใหม่ของแรงงาน 10 คน และพ่อแม่กำลังเปลี่ยนแปลง แต่ยังคงยอมรับความเชื่อของการเข้าทรงจากร่างทรงที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกาเจ็บไข้ได้ป่วยด้วย เนื่องจากพ่อแม่ของแรงงานบางคนยังมีความเชื่อเรื่องเข้าทรงอยู่ แต่ก็ได้ลดลงไปบ้าง แรงงานลูก ๆ ที่เป็นคนรุ่นใหม่บางคนไม่เชื่อถือเรื่องเข้าทรง แต่ยังคงต้องทำตามพ่อแม่ที่เชื่อว่าการเข้าทรงจะช่วยได้เช่นกัน ถ้าเป็นกาเจ็บป่วยที่เกิดจากผีตก ส่วนการรักษาแผนใหม่นั้น ยาชุดที่จำหน่ายในร้านค้าของหมู่บ้านเป็นที่พึ่งด่านแรก ถ้าไม่หายจึงจะไปคลินิคที่นิยมกัน และมีบ้างที่ไปโรงพยาบาลอำเภอ ส่วนสถานเอนามัยไม่ได้เป็นที่นิยมไปรักษาของคนในหมู่บ้านนี้ แรงงาน 10 คน มีประกันสังคมจากโรงงาน แต่ใช้ประโยชน์จากบัตรประกันสังคมไม่ได้คุ้มค่าเท่าที่ควร เนื่องจากปัญหาเรื่องโรงพยาบาลที่รับบริการรักษาอยู่ห่างไกลจากบ้าน และถ้าแรงงานเกิดไม่สบายขณะทำงานในโรงงานจะได้รับยาเพื่อบรรเทาอาการ และถูกอนุญาตให้กลับบ้าน และเมื่อกลับบ้านแรงงานก็ไม่ได้คิดว่าต้องไปรักษาที่โรงพยาบาลตามประกันสังคม ซ้ำยากินเอง ปล่อยให้หายเอง และวันรุ่งขึ้นต้องรีบไปทำงานตามปกติ

ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานในโรงงานของแรงงานทั้ง 10 คน เป็นไปในลักษณะที่ต่างกัน 2 กลุ่มคือ ถ้าแรงงานทำงานมานาน 1 ปีขึ้นไป (บรรจุเป็นพนักงานแล้ว) จะสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้ดีกว่าแรงงานที่เพิ่งเริ่มเข้าทำงาน ความสัมพันธ์ของแรงงานกับเพื่อนร่วมงานมีเพียงเฉพาะในโรงงาน เช่น เรื่องงานในแผนกเดียวกัน และทำงานสัมพันธ์กันเท่านั้น ส่วนความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ไม่มีเลย เพราะแรงงาน 10 คน ทำงานแบบไปเช้ากลับเย็น และแรงงานในโรงงานส่วนมากมาจากภาคอีสาน ภาคอื่น ๆ บ้าง ความสัมพันธ์จึงไม่แน่นแฟ้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยหลัก

- สถานการณ์เศรษฐกิจที่ฟื้นตัว
- มีที่ดินของตนเอง, เข้าที่ดิน
- สถานตลาดข้าวไม่แน่นอน
- ความต้องการแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง

ปัจจัยตั้ง

- การมีรายได้เพิ่ม

แรงงาน 10 คน
ในครัวเรือนภาคเกษตร

แรงงานในโรงงาน
อุตสาหกรรม

เงื่อนไขทางด้านสังคม

ปัจจัยหลัก

- ค่าใช้จ่ายของพ่อแม่, แรงงาน
- ลักษณะงานในท้องถิ่น

ปัจจัยตั้ง

- ลักษณะงานในโรงงาน
- การได้รับการยกย่องนับถือ

การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ

ครัวเรือน

- การตัดสินใจทำอาชีพเสริมใหม่ เช่น การเลี้ยงกิ้งก่า, กุ้งก้ามกราม
- การมีอาชีพเสริมใหม่ที่มีรายได้ เช่น ช่างไม้, ช่างปูน, รับเหมางานก่อสร้างเล็ก ๆ
- ภาวะหนี้สินน้อยลง มีรายได้เพิ่มฐานะการเงินดีขึ้น

แรงงาน

- ปรับตัวกับงานในโรงงาน เวลาของการทำงาน

การปรับตัวสำเร็จ

1. การเพิ่มรายได้
2. การปลดหนี้สิน
 - หนี้สินลดน้อยลง
3. - ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น
 - สถานภาพการสมรส

การปรับตัวด้านสังคม

1. ลักษณะแบบแผนของครอบครัว/บทบาทของพ่อแม่ ครัวเรือน แรงงาน
 - บทบาทของพ่อแม่ลดน้อยลง
 - ความสัมพันธ์กับพ่อแม่ลดน้อยลง
 - ความสัมพันธ์กับเครือญาติห่างเหิน
 ลักษณะครอบครัวขยายกำลังจะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่พึ่งพาอาศัยกันกับ ครัวเรือนหลัก (พ่อแม่)
2. ค่านิยมในการอุปโภคบริโภค
 - ครัวเรือน - ปรับตัวกับการกิน, เครื่องอำนวยความสะดวกที่มีมากขึ้น
 - แรงงาน - เปลี่ยนแปลงการกิน, การแต่งกาย
 ค่านิยมภายหลังเข้าไปทำงานโรงงาน
 - ครัวเรือน - บางคน บางครัวเรือนนิยมระบบเงินผ่อน
 - แรงงาน - (บางครัวเรือน) ค่านิยมด้านความเชื่อไม่เปลี่ยนแปลง
 - แรงงาน (บางคน) ค่านิยมด้านความเชื่อลดน้อยลง
3. การปรับตัวในโรงงานของแรงงาน
 - ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน
 - ระยะเวลาในการเข้าทำงานทำให้ปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้ต่างกัน (ได้ดี-ไม่ได้)
4. ภายหลังการเข้าไปทำงานในโรงงาน
 - แรงงาน - ไม่เข้าร่วมช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ทั้งด้านพัฒนาและประเพณีวัฒนธรรม

การปรับตัวไม่สำเร็จ

1. การมีหนี้สิน ภาวะหนี้สินมากขึ้น
2. การเข้าที่ดิน การสูญเสียที่ดิน
3. สถานภาพการสมรส

กรอบจำลองกระบวนการระบุแบบกลไกการปรับตัวด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของแรงงาน 10 คนที่ศึกษาที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะ

การศึกษารั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะการปรับตัวด้านสังคมและเศรษฐกิจของแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรที่เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และการปรับตัวได้สำเร็จและไม่สำเร็จของแรงงาน 10 กรณี โดยเฉพาะในหมู่บ้านปากคลองบ้านโพธิ์ ซึ่งอยู่ใกล้เขตโรงงานอุตสาหกรรมอำเภอบางปะกงเท่านั้น ดังนั้น จึงมีข้อจำกัดในด้านกลุ่มประชากร พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาและระยะเวลาในการเข้าไปทำงานในโรงงานของแรงงาน อยู่ในระยะที่ยังไม่นาน เนื่องจากการเพิ่งเริ่มมีโรงงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ภาพของการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น อาจทำให้ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์เดียวกันแต่ต่างพื้นที่ และประชากรต่างกลุ่มได้ อนึ่ง ปัจจัยต่าง ๆ ของปรากฏการณ์ในหมู่บ้าน ทั้งด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ จึงทำให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ของหมู่บ้านในเชิงระบบ ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น ในการศึกษาปรากฏการณ์ในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ในครั้งต่อไปอาจจะต้องพิจารณาหยาบๆ ประเด็นใดประเด็นหนึ่ง และคำนึงถึงระยะเวลาดังกล่าวข้างต้นด้วย เพื่ออธิบายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยอาจนำทฤษฎีแนวคิด Push-Pull Factors มาใช้ในการวิเคราะห์ด้วยจะทำให้เข้าใจการศึกษาปรากฏการณ์ ในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ได้ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย